

določbami in odločbami tem nenaravnim razmeram konec storiti.

Če se obrnemo k šoli, vidimo, da zdanji gospod naučni minister baron Konrad krepko stopa na širokejši poti Stremajerejeve germanizacije. (Veselo na desnici.) G. ministerski predsednik grof Taaffe zagotavlja o vsakej priliki, tu in v onej zbornici, da je njega trdna volja, da morajo biti narodnosti v Avstriji enakopravne, in on zagotavlja to tako odločno, da smo gotovo vsi čuli. Poleg njega sedeči naučni minister pa baje vendar vsa ta zagotavljanja preslišuje. Visoka zbornica je uže v letu 1880. sprejela dve resoluciji, katerih jedna se je nanašala na srednje šole, druga na učiteljišča. Z resolucijo, zadevajočo srednje šole, se je naučni minister poziviljal, naj v slovenskih okrajih v srednjih šolah slovenščino upelje kot učni jezik. Od tedaj minoli sta dve leti, in v naših srednjih šolah se ni storil ni jeden korak v zboljšanje, zgodila se ni najmanjša sprememba, da bi se tej resoluciji ustreglo. V kratkem bodem tu samo srednje šole v posameznih kronovinah omenjal, da pokažem, da je vse ostalo pri starem in da ovire, o katerih smo se tolikrat v tej visoki zbornici pritoževali, še vedno obstajajo.

V Gorici je učni jezik na tamošnjih srednjih šolah nemški, da si je le malo število nemških učencev na tem zavodu, v tem ko je večina Slovencev in Italijanov. Posledica temu je, da učenci, ki neznajoči nemščine v to srednjo šolo hočejo prestopiti, se ne morejo vzprejeti, ker ne dokažejo dovoljnega znanja nemščine.

Pri vzprejemanju v slednji tečaj se je zgodilo, da se izmed 44 oglašanih učencev 14 ni vzprejelo, češ, da premalo znajo nemščine. (Čujte! na desnici.) Bi si li tu ne moglo lahko pomoči, če bi, kakor sem nasvetoval in kakor tudi resolucija zahteva, se vsaj na spodnjih razredih realke dotični deželni jezik upeljal kot učni jezik?

Ni li velika krivica za kmeta, ki mora nositi vsa bremena, če najde, hoteč svoje sinove poslati v srednje šole, te šole zaprte, če je ljudstvo prisiljeno, otroke prej jedno ali več let pošiljati v pripravljalne šole, predno morejo vstopiti v srednje šole? V Gorici je taka pripravljalna šola, katera slovenskemu prebivalstvu nalaga veliko breme, ker morajo otroci jedno leto čakati, da morejo vstopiti v srednje šole, kar se pri srečnejših narodnostih ne nahaja, ki imajo srednje šole v svojem jeziku. Vendar si učenci v teh pripravljalnih tečajih ne morejo prisvojiti potrebnega znanja nemščine, kar je lahko umevno, ker v svojih družinah ne govore nemški, marveč slovenski ali italijanski.

V Trstu in drugem Primorju, v Istri so samo nemške in italijanske srednje šole in niti jedna slovenska ali hrvaška, kakor bi bilo primerno številu prebivalstva Slovencev v teh deželah.

Za Kranjsko nahajamo tri srednje šole izkazane, in sicer v Ljubljani, v Novem mestu in Kranji kot slovensko-nemške. To zaznamovanje pa je popolnem napačno; kajti te šole so v vseh glavnih predmetih nemške. V Ljubljani so res takozvani slovenski paralelni razredi; a uže v prvem letu paralelnih razredov se predava del predmetov v nemščini, v tretjem letu so uže vsi predmeti nemški, tako, da se tu pač ne more govoriti o slovenskih paralelnih razredih. Istotako je tudi v Novem mestu in v Kranji. V Štajerskeji je na srednjih šolah v Celji, Ptui in Mariboru učni jezik za vse predmete nemški, da si statistični izkazi kažejo, da je polovica učencev na teh zavodih Slovencev in da se v Celji in skoro gotovo tudi v Mariboru se vsako leto primeri, da se učenci, ki vstopijo iz ljudskih šol, ne vzprejmejo v srednje šole zaradi preslabega znanja nemščine. Beró se in slišijo večkrat pritožbe, da oni učenci, kateri se vzprejmejo, v prvem razredu srednjih šol jedno leto dalje ostati morajo, ker ne morajo, zahtevam učiteljev, ki v nemščini predavajo, zadostovati. Toraj tudi v tem je omejitev in zatiranje Slovencev, katerih otroci jedno leto izgubiti morajo, v tem ko drugi narodi nimajo te škode. (Dalje prihodnjič.)

Gospodarske stvari.

Oranje.

II. Kedar se je njiva pognojila, se prvokrat tudi navadno plitvo in pozneje popolnoma globoko orje. To pa zaradi tega, da tako gnoj in spodorana strn prej sprhni in rast posejanih rastlin močnejše podpira.

Drugokrat se pa globoko orje iz istega uzroka, iz katerega se je prej pri podaranji deteljišč jednako ravnanje priporočalo. Tudi pri podaranji gnoja se od mnogih strani, kakor pri deteljiščih, jedno- in trikratno oranje priporoča, in kot jedino pravo hvali. Pa tudi to mnenje je napačno in se dá gnoj tudi pri dvakratnem oranji prav lepo podarati, če se le tudi primerno orje. Izjemka od priporočanega oranja le takrat nastopi, če se hoče, da se gnoj prav globoko podarja, da ta gnoj še le drugemu sadežu živež in hrano podaja.

Kjer se pa večkrat ko dvakrat orje, se zadnjokrat, to je, za posejstvo samo, prav plitvo orje, in sicer tudi iz tega uzroka najboljše, da se prst, ki ima največ moči in hrane za rastline v sebi, zopet ne podorje, t. j. pregloboko ne spravi, tako da korenine posejanega sadeža več do nje ne morejo. Večkrat ko trikrat se le čista praha orje, o čemur se pozneje beseda spregovori. Trikratno oranje je mogoče tudi tako opraviti, da se tretjokrat z razrušnikom orje, s čemur se mnogo časa in stroškov prihrani. Prav pogostno obdelovanje zemlje se more takrat opustiti, če se ko-

lobar sadežev tako uredi, da pridejo rastline, ki posebno dobro vzrahljano prst imeti bočejo, za takimi rastlinami v posejanje, ktere močno vzrahljano zemljo za seboj zapuščajo, n. pr. ječmen za krompirjem. Kdor tako kolobari, si tudi mnogo časa in stroškov prihrani.

Ako se za jara žita, n. pr. za ječmen, po trikrat njiva orje, tako se jeseni dvakrat preorje, da mraz in zrak prst do dobrega prekuhata. Kar se globočine oranja tiče, velja ravnilo, da se, kakor je pod števil. 1 povedano, prvokrat plitvo, drugokrat pa globoko orje. Ako se pa po tem trojnem načinu le jeden samkrat orje, in sicer jeseni, takrat se mora pa popolnoma globoko orati, in sicer iz gori povedanega uzroka. Za posejatev pa se vsakokrat plitvo orje.

Razumljiv vzgled, kako se je treba po danih ravnilih pri oranji ravhati, podaje pognojena čista praha, pri kateri se navadno po petkrat orje. Tukaj se orje prvokrat plitvo, da se stn podorje in da sprhni; drugokrat se orje globoko, da se prst, ki ima hrane in živeža v sebi, na vrh spravi; tretjikrat, o kateri priliki se njiva pognoji, se zopet orje bolj plitvo, da gnoj prej prevari in sprhni; četrtočkrat se orje globoko, da se gnoj podorje in slednjič petokrat se orje plitvo, da se nova prstena plast zopet ne zagrebe.

Ako primerjamo način oranja, kterega se navadno kmetovalcevi drži, z gori navedenimi ravnilii, našli bomo, da se ova pravila, ki so vsa na tehtne razloge postavljena, navadno ne izpegljavajo, kar pa ima več ali manj škodljive nasledke za seboj.

H koncu tega sestavka hočemo se še z vprašanjem bolj na tanko pečati, namreč s tem, ali je treba za vsako novo posejatev zemljo na novo orati. Sicer se to navadno godi. Večji del kmetovalcev misli, da se to vsakokrat stori. Pa temu ni tako. Nasprotno se namreč ravna pri posejavi raznih deteljnih sort. Navada je, deteljo med drugo silje posejati. Pri tem posevanju pa mora samo jedno obdelovanje za oboji sadež zadostovati, namreč za deteljo in za površni sadež. V drugih krajih imajo navado, da tudi korenje med drugo silje, posebno med ječmen sejejo. V nekterih krajih sejejo ajdo, posebno v goratih krajih, ki se sme pozno sejati in Janževo rž, ki pa zahteva prav rano posejanje, vkup. Ko ajda dozori, s z ržjo vred požanje. Rž zopet požene in daje drugo leto lepo rževo setev. Tudi v teh povedanih slučajih se za dvojni sadež le jedenkrat zemlja obdela. Iz vsega je toraj razvidno, in skušnja kaže, da se ne obdeluje zemlja za vsaki sadež posebej, ampak da pri mnogih zadostuje samo jedno obdelanje.

Ajda kot živinska krma.

Iz vseh skušenj, ktere so se z ajdo kot živinsko krmo, napravile, je razvidno in jasno, da je ajda tečna in redivna krma za živino. Le v

posebnih okoliščinah ima neko posebno učinkovanje na živalski organizem, v katerem namreč ajda ko krma vnetje in preobilen prtok krvi, posebno v glavo in kožo, povzročuje. Ta učinek se je pa skoraj brez izjeme le pri ovcah in svinjah opazil, in sicer pri belih in belomarogastih najbolj. Pri goveji živini in pri konjih pa le redkokdaj boleznii nastopajo, kterim bi se mogel povod iskati v ajdi, ki se jim je položila.

Ajda se konjem in govedii skoraj celo ravno tako polaga, kakor se jim ječmen daje, kteremu ajda, kar se tiče redivnih snovi, celo blizo stopa. Sploh ima ajda kot konjska ali goveja krma podobno moč, kakor oves, kar se redivne snovi tiče.

Ker pa je ajda težko prebavljiva, se sme le zdrobljena pokladati, da se na tak način bolj prebavljiva naredi. Drugega pripravljanja pa ni treba. Ako se pa ajda kot zelena klaja živini polaga, ali če se živina na ajdiščii pase, se ne sme zgoditi, da bi se živina ajde do sitega nadržla. Tudi dolgo časa se ne smeje neprestano s to krmo rediti. Tudi je treba na paši živino silne solnčne svitlobe varovati. Ko bi se ktero živinčie vsled te paše boleno kazalo, naj se brž v senco ali hlev zažene. Ravno tako je skušnja pokazala, da je dobro, govejo živino in ovce, kterim se je skozi zimo neprestano dalje časa ajda polagala, spomladi, predno se na pašo začnejo goniti, kake 3—4 tedne z drugo krmo rediti.

Božjast pri perutnini.

Ne redkokrat se prigodi, da od časa do časa perutnino začne božjast napadati. Posebno je razna kuretina in pa pure tej bolezni rada podvržena. Ravno tako je znano, da se tudi hišnih tičev včasih loti. Božjast je živčna bolezen, ki kronično in od časa do časa živalice napada, tako da jih krč lomi in da med tem časom čut in zavest popolnoma zgubijo.

Francoski živinski zdravniki so opazili, da ima postanek te bolezni dostikrat v strahu svoj povod, kajti znamenja, ki se pred božjastnim napadom na živalih prikazujejo, je nek krik, ki je podoben tistemu, kterega živalice od sebe dajejo, kedar se časa prav močno prestrašijo, in odletijo ali odbežijo. Tudi začnejo naglo s perutmi kriliti in z nogami cepetati.

Na to začno omahovati in z jedne strani na drugo padati, se prekucavati in poslednjič zvijajo noge, peroti in vrat.

To je pravi vrhunec bolezni, in živali so v tem trenutku brez vse zavesti. Napad trpi od 30 sekund do 1—2 minut. Ko pa se živali zopet zavejo in k sebi pridejo, so še dalje časa vse slabe in medle. Medlevica jih navadno še le po 10—15 minutah popolnoma mine.

Kot zdravilo se hvali voda, v kateri se je kuhal žajbelj, divji in pravi pelin in vratič. Te vode se jim vliva od časa do časa po mali žlicici. Ali pa se zamesi v to kuhovino nekoliko

moke in se bolenicam daje jesti. Tudi vmivanje s to vodo pomaga.

Pri pravi božjasti pa ti pomočki ne segnejo. Treba je, kakor pri človeku, špajka, amonijaka, eterja, kafe in voženka. Se vé da se taki drajši pomočki le pri dragih kokošjih sortah izplačajo.

Za navadno od božjasti napadene kokoši pa kaže nož, se vé da še za takega časa, dokler je še kaj mesa na njih. Brž po napadu jih pa ne gre zaklati, ker takrat je meso nezdravo.

Gnoj cvetlicam.

V dosego povedanega namena se od izvedencev priporoča, da se k vodi, s katero se cvetlice zamakajo, pridene nekoliko soli, in sicer po sledečem receptu: Pridene se vodi 0.5 gramov grenke soli, 1.5 gramov kalijevega saliterja, 4.0 gramov apnenega saliterja in 10.0 gramov fosforokislega apna trojne base na 1 liter vode. Ker se pa navedene soli le težko raztopé, je treba vodo, v kateri so te reči, 10—14 dni stati pustiti. S to zmesijo se potem cvetlice zamakajo in cvet postane krepek in lep.

Dopisi.

Iz Dobrne. (Stanko Vraz. Jeho život, poesie a posobeni [pesmotvori in delovanje] slovanske. Preložila sepsal Jos. Kouble. V Praze, 1882.) Tako se zove nova po hrvatskem izvirniku dr. Markovičevem prestavljena knjiga, katera na 118 straneh v česki besedi popisuje trudapolno življenje Slovence, rojenega 1810 v občini Cerovec blizu Ljutomeru, ki je s Hrvatom dr. Gaj-em začel buditi narodno zavest po slovanskem jugu. Ne le to. Iz omenjenega spisa spoznamo, da je pesnikova skrb bila obširnejša. On je vse slovanske narode klical v krog bratske vzajemnosti, naj bi Slovani navduševali Slovane ter si glede jezika bratski roko podajali in pomagali iz otožnega stanja, v katero so ga tekom časa bile spravile nengodne razmere, kakor nam to spričuje zgodovina. Časnik „Čeh“, v kojem smo Jugoslovonom pa zapopadku sicer že znano knjižico našli razglašeno, govoreč o slavnem pisatelji pravi, da med Hrvati, kder je naš Cerovčan bival in deloval, pred letom 1848 Čehovje niso imeli odkritorskejšega prijatelja in ljubeznivšega pobratima, kakor jim je to bil neutrudljivo delavni Stanko. Narod Česki bo gotovo hvaležen prestavljavcu, ki je s svojim peresom pomnožil književnost in s tem obnovil spomin na minole čase, na čase, ko se je nežna cvetlica bratske zveze med Slovani na jugu in na severu bila tako milokrasno razcvetela ter svoj blagi duh razširjala po krajih, koder prebivajo zvesti otroci velike matere Slave. Podatki, pristavljaja imenovani časopis, podatki ali črtice o rodoljubih slovenskih, hrvatskih in českkih pak posnetki iz raznih pisem dajajo celemu sestavku nemalo ceno. Iz

vsega se pa vidi dalje, da sa prvi buditelji in najmarljivejši delavci na narodnem polju bili katoliški duhovniki, katere je tudi Vraz štel med svoje iskrene prijatelje in jako čislal. Kdo bo se pa še potem čudil, da slavni pevec pri svojej malone strastnej ljubezni do mile domovine vendar vere v Boga ni pustil iz očí? vpraša česki dnevnik. To je med ostalim zasvedočil ali popričal s znamenitimi besedami, ki jih je odposlal čehoslovanskemu književniku ali pisatelju Erben-u. Tam namreč piše: „Moram po pravici reči, da se ne naslanjam na modrost posvetnih modrijanov, marveč na milost in pravičnost Boga, ki srečo narodov drži v svojej roci in ki ne da poginiti narodu dobremu in nepokvarjenemu, ko bi se prav njegovi voditelji z podlosti ali malopridnosti in prevzetnosti ali ošabnosti celó na glavo postavljali. Saj je Bog sam naš največi domoljub, domoljub, dobrotnik in voditelj; če bi tega ne bilo, mi bi že zdavnaj spoopešali in spoizginili!“ Dá, ljubitelju slovanskega slovstva se v českej knjižici znova oživlja „ponos Slovencev in dika ali čast Hrvatov“ — Stanko Vraz, kateremu je vseprezgodaj žalibog že 1851 neusmiljena smrt prerazala krhko nit življenja.

Iz Ptuja. (Narodni dom.) Naša čitalnica je dobila hišo „Hotel zur Stadt Wien“ za 11,500 gold. v svojo last, pogodba je podpisana. Ker so s tem čitalnične razmere vse druge postale, treba je, da se društvena pravila primerno preuredi. V to svrhu izbral se je poseben odbor. V tem odboru so gospodje dr. Čuček, Dr. Gregorič, dr. Ferjančič, Hirti, Lendošek, dr. Jurtela, Plešek, Jurca, Planinšek, dr. Ploj in prof. Žitek. Dne 5. marca so se ti gospodje pogovarjali o glavnih točkah pravil, ktere se bodo preuredile, slednjič se je naložilo gg. dr. Gregorič-u, dr. Jurteli in Jurci, da po danih njim nasvetih uredijo pravila ter njih predložijo odboru v potrditev. Tako, kakor bode odbor konečno pravila odobril, bodo se predlagala občenemu zboru v spretjetje. Ako jih sprejme občni zbor, bodo se odposlale c. k. namestniji, da njih potrdi. Kdor izmed onih gospodov, kateri so obljubili doneske za nakup hiše in kateri ne stanujejo v Ptui, ima kak nasvet gledé društvenih pravil, naj ga blagovoli pred občnim zborom naznaniti; kajti to olajša delo odboru, in občni zbor izogne se dolgo trajajočemu posvetovanju. Ker je kupna pogodba podpisana, bode se v kratkem naznanil, obrok za vplačanje 10% obljubljenih svote. Upamo, da se bode redno plačevalo!

Iz Ormoža. (Prošnja okrajnega odbora za olajšanje šolskega obiskovanja.) Dne 27. febr. je bilo na dnevnem redu tukajšnjega okrajnega odbora vprašanje, ali bi naj podpisali prošnjo osnovano od graškega odbora na gospodsko zbornico v Beč, naj šolske postave ostanejo pri starem, in naj se vladni predlog zavrže, kateri namerava marsiktero olajšanje vpeljati. — Proti